

Дидич О. Ю.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри кримінального процесу*

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ЗАСАД СУДОЧИНСТВА В АПЕЛЯЦІЙНОМУ ПРОВАДЖЕНІ

Апеляційне провадження в кримінальному судочинстві України здійснюється на конституційних принципах судочинства, закріплених в ст. 129 Конституції України, які мають певні особливості реалізації на цій стадії, що обумовлені правовою природою та завданнями апеляційного провадження.

Засада законності означає ведення провадження по кримінальних справам в суворій відповідності з нормами закону. Особливістю реалізації цієї засади в апеляційному провадженні є те, що з одного боку суд апеляційної інстанції повинен перевіряти законність рішення нижчестоящего суду, з іншого, як суб'єкт правозастосовної діяльності сам керується принципом законності і за підсумками апеляційного розгляду повинен прийняти законне рішення, яке також може стати об'єктом перевірки судом касаційної інстанції.

Така конституційна засада як здійснення правосуддя лише судом встановлює, що правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Принцип здійснення правосуддя характеризує всі судові стадії процесу, в кожних з яких правосуддя здійснюється в тих формах, які відповідають завданням, що вирішуються на цій стадії.

Перегляд справ в апеляційному порядку здійснюють апеляційні суд областей, АРК, м. Києва та м. Севастополя у складі трьох суддів (ст. 17 КПК), діяльність яких має всі ознаки правосуддя. Згідно з даним принципом змінити або скасувати судові рішення може лише вищестоящий суд у порядку відправлення правосуддя в кримінальних справах, яким і є апеляційний суд.

Також згідно ст. 15 КПК ніхто не може бути визнаний винним у вчиненні злочину, а також підданий кримінальному покаранню інакше як за вироком суду й відповідно до закону. В апеляційному суді це положення також реалізується, оскільки згідно ст. 378 КПК апеляційний суд може постановити свій власний вирок, проте лише за цими підставами і умовами, які вказані в цій статті.

Засада рівності громадян перед законом і судом також реалізується в апеляційному провадженні. Незалежно від походження, соціального і майнового стану, расової і національної належності, статі, освіти, мови, ставлення до релігії, роду і характеру занять, місця проживання та інших обставин громадяни мають рівні права подавати апеляції на рішення судів першої інстанції (ст. 348 КПК), подавати заперечення на апеляції (ст. 351 КПК), приймати участі в апеляційному провадженні (ст. 362 КПК), заявляти відводи, клопотання, давати пояснення тощо.

В апеляційному провадженні також реалізується конституційна засада змагальності сторін, згідно якої простежується розподіл кримінально-процесуальних функцій. Зокрема, апеляційний розгляд справ здійснюється виключно колегією судів Апеляційного суду АРК, апеляційних судів областей, м. Києва і Севастополя. Функція обвинувачення як і раніше здійснюється прокурором чи потерпілим, а функція захисту здійснюється обвинуваченим,

засудженим, виправданим, його захисником, законними представниками. Слід зазначити, що тут простежується реалізація ще однієї засади - підтримання обвинувачення в суді прокурором. В апеляційному провадженні прокурор є обов'язковим учасником, окрім справ приватного обвинувачення. В силу принципу змагальності сторони користуються рівними процесуальними правами.

Реалізація принципу змагальності в апеляційному провадженні забезпечує реальну можливість та свободу оскарження сторонами вироку, інших судових рішень у апеляційному порядку.

Засада гласності судового процесу, відображена у ст. 129 КУ визначає, що розгляд справ у всіх судах, в тому числі в апеляційних, є відкритим. Діючий КПК передбачає випадки, коли апеляційний суд може провести закритий судовий розгляд (ст. 20). В будь-якому випадку вирок апеляційного суду проголошуються публічно. В ньому не повинні розголошуватися відомості, заради збереження таємниці яких судові засідання було закритим. Гласність судового розгляду забезпечується обов'язковим веденням протоколу (ст. 87 КПК) та передбаченим ст. 129 Конституції України повним фіксуванням судового процесу технічними засобами, що закріплені у ст. 87-1 КПК.

Принцип забезпечення доведеності вини закріплений у п. 3 ст. 129 Конституції України. Верховний Суд в постанові Пленуму від 1 листопада 1996 року № 9 «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» звернув увагу судів на те, що визнання особи винуватою у вчиненні злочину може мати місце лише за доведеності її вини (п. 19). Зазначена конституційна норма зобов'язує апеляційні суди більш прискіпливо дивитись на проблему доказів, їх якості, добротної, достатності для прийняття рішення по справі, зумовлює визнавати людину винною у вчиненні злочину лише тоді, коли немає жодного сумніву в тому, що саме вона вчинила злочин, в наявності є всі елементи складу злочину і немає підстав для закриття справи.

Забезпечення обвинуваченому права на захист є однією із конституційних засад судочинства. В апеляційному провадженні обвинувачений (засуджений) наділений сукупністю процесуальних прав, завдяки яким вони отримують можливість захищатися від обвинувачення, відстоювати свою непричетність, домагатися пом'якшення відповідальності всіма, передбаченими законом способами. Обвинувачений, засуджений, виправданий реалізуючи своє право на захист мають право подавати апеляцію, заперечення на апеляцію, приймати участь в апеляційному розгляді, подавати документи, давати пояснення з приводу апеляції, заявляти клопотання тощо.

КПК надає обвинуваченому, засудженому, виправданому право скористатися допомогою захисника, а в окремих випадках визнає його участь обов'язковою (ст. 45 КПК) і встановлює обов'язок призначення захисника за рахунок держави (ст. 47 КПК). У суді апеляційної інстанції участь захисника у таких випадках є обов'язковою, а також якщо в апеляції стоїть питання про погіршення становища засудженого чи виправданого.

Апеляційний суд переглядаючи рішення суду першої інстанції повинен перевірити дотримання цього принципу, оскільки його порушення є істотним порушенням вимог кримінально-процесуального закону і тягне скасування процесуального рішення з поверненням справи на ту стадію, на якій було допущено порушення у випадку неможливості

його усунення (п. 3 ч. 2 ст. 370 КПК).

Має свої особливості і реалізація в ході апеляційного провадження справи принципу презумпції невинуватості. Відповідно до нього засуджена особа, беручи участь в розгляді справи в суді апеляційної інстанції, незважаючи на вирок, що був постановлений судом першої інстанції, продовжує вважатися невинуватим навіть, якщо його винуватість сторонами не оспорується.

Звичайно ж, необхідність дотримання положень презумпції невинуватості ніяких сумнівів не викликає, і суд апеляційної інстанції не має права покласти обов'язок доведення невинуватості на засудженого. Але не можна не відмітити і деякі особливості доказової діяльності сторін, властиві розгляду справи в суді апеляційної інстанції, які не можуть не вплинути на характер дії принципу презумпції невинуватості на цій стадії. Будучи ініціатором порушення апеляційного провадження, засуджений не може зайняти пасивну позицію, оскільки зобов'язаний підтвердити свої аргументи доказами, до чого його зобов'язує і дія принципу змагальності сторін. Інакше, його апеляційна скарга може виявитися необґрунтованою, а викладені в ній аргументи, не взяті судом до уваги. Отже, з одного боку, засудженого ніхто не зобов'язує доводити свою невинуватість, з іншого боку, в суді апеляційної інстанції він вимушений цим займатися.